

УДК 343

I. Khar

THE SUBJECT OF CRIMES AGAINST PUBLIC ORDER AND MORALITY

I.O. Xar

*кандидат юридичних наук, доцент,
заступник завідувача кафедри кримінального права,
кримінології, цивільного та господарського права
ВНЗ «Національна академія управління»*

СУБ'ЄКТ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ І МОРАЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Питання, що стосуються суб'єкта злочину проти громадського порядку та моральності, мають важливе значення для теорії кримінального права й правозастосовної практики, а тому потребують подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми, що стосуються суб'єкта злочину, передбаченого стст. 293–337 КК України, на фрагментарно-му рівні розглядали такі вчені, як В.А. Ломако, І.Г. Павловський, В.І. Антипов, Є.В. Фесенко, С. С. Яценко, І. А. Вартилицька, М.І. Хавронюк, О.О. Дудоров, А.Є. Шалагін, В.В. Кузнецов та інші. Однак ці питання до цього часу не отримали свого належного дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні суб'єкта злочину, передбаченого стст. 293–337 КК України.

Основні результати дослідження. Проблема суб'єкта злочину має певну теоретичну розробку в кримінально-правовій науці [1, с. 137–147; 2, с. 23–28; 3, с. 8; 4, с. 58; 5, с. 20; 6, с. 3–4; 7, с. 1–260; 8, с. 30; 9, с. 1–318; 10, с. 1–36; 11, с. 133; 12, с. 82–84; 13, с. 130–141; 14, с. 232; 15, с. 1–104; 16, с. 1–189]. Суб'єктом злочину кримінальне право визнає фізичну осудну особу (людину), яка досягла до моменту вчинення злочину певного віку, що виновно вчинила суспільно небезпечне діяння, заборонене кримінальним законом, і здатна понести за нього кримінальну відповідальність [17, с. 348]. Необхідно зазначити, що вперше в КК України 2001 р. у ч. 1 ст. 18 дається законодавче визначення суб'єкта злочину: «Суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може настати кримінальна відповідальність» [18], а також сформульоване визначення спеціального суб'єкта — ч. 2 ст. 18 КК України: «Спеціальним суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може настати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа» [18]. Відсутність будь-якої з ознак загального, а для спеціального —

ознак спеціального суб'єкта злочину виключає склад конкретного злочинного діяння й застосування до особи покарання. Ці вимоги стосуються і злочинів, передбачених стст. 293–337 КК України. Така значущість суб'єктів злочину потребує значної уваги до їх дослідження і, зокрема, задекларованого нами в цій статті.

Важливою теоретичною основою в дослідженні суб'єкта злочину є вік, встановлений у законі, як обставина, що визначає настання кримінальної відповідальності за вчинене. Вік як ознака суб'єкта злочину глибоко вченими практично не вивчена. Складність цієї проблеми полягає в тому, що вона пов'язана не тільки з природними, біологічними, але й із соціально-психологічними властивостями людини, які мають враховуватися законодавцем при встановленні вікових меж для притягнення до кримінальної відповідальності. На певних історичних етапах вік, з якого наставала кримінальна відповідальність, встановлювався законодавцем по-різному. Досить низькі межі настання кримінальної відповідальності зберігалися тривалий час.

Загальна кримінальна відповідальність, згідно з чинним КК України, настає з 16 років, хоча на практиці і в теорії кримінального права це питання вирішується неоднозначно. Справа в тому, що за деякі злочини, необумовлені в законі, кримінальна відповідальність може наставати з 18 років або з 25 років. Це положення реалізується, коли мова йде про спеціальний суб'єкт злочину. У зв'язку з цим виникає необхідність навести в кримінальному законі конкретний перелік норм, що передбачають настання кримінальної відповідальності з 18 або з 25 років. Від віку, на нашу думку, залежить і структура складу злочину.

Одним із аспектів дослідження суб'єкта в теорії кримінального права є його осудність, тобто такий психічний стан, коли особа, яка під час вчинення злочину могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) і керувати ними [17, с. 204].

Важливим аспектом дослідження суб'єкта злочину і, зокрема, суб'єкта злочинів, передбачених стст. 293–337 КК України, є вивчення такого складного питання в науці кримінального права і кримінології, як співвідношення понять «суб'єкт злочину» і «особистість злочинця», які іноді ототожнюються. Методологічною основою дослідження цієї проблеми є як поглиблене вивчення самого злочинного діяння на різних етапах розвитку нашої держави, так і вдосконалення кримінального законодавства з метою збільшення ефективної боротьби зі злочинністю, у тому числі із злочинами проти статевої свободи та статевої недоторканості. Поняття «суб'єкт злочину» і «особистість злочинця» хоча й близькі, але не збігаються.

Крім того, вони мають різний обсяг, а саме: поняття «суб'єкт злочину» вужче, ніж поняття «особистість злочинця» [9, с. 23]. Поняття «суб'єкт злочину» ґрунтується на конкретних положеннях, сформульованих у кримінальному законі, і виходить із методологічних передумов філософських і кримінально-правових теорій [9, с. 23]. Суб'єкт злочину — термін кримінально-правовий, який скоріше визначає юридичну характеристику особи, що вчинила злочин, і відрізняється від кримінологічного поняття «особистість злочинця» [9, с. 23]. Натомість поняття «особистість злочинця» як більш об'ємне розкривається

через соціальну суть особи, а також через складний комплекс ознак, властивостей, зв'язків, відносин, моральний і духовний світ, взятих у взаємодії з індивідуальними особливостями і життєвими фактами, що лежать в основі злочинної поведінки [9, с. 23].

Теоретичне вирішення питання про суб'єкт злочинів проти громадського порядку та моральності повинно насамперед слугувати практиці боротьби з такою злочинністю. Розробки в науці кримінального права можуть бути сприйняті практикою лише в тому випадку, якщо достатньою мірою конкретизовані і базуються на реальних умовах життя суспільства, мають правові та соціальні основи, які піддаються оцінці кримінальним законом. Враховуючи те, що предмет дослідження має конкретизацію в роботі, зупинимося на з'ясуванні проблеми в означених межах. Кримінальна відповідальність настає тільки за наявності особи, яка вчинила конкретне суспільно небезпечне посягання [19, с. 217]. У науці кримінального права та нормах КК України така особа називається суб'єктом злочину. У кримінально-правовій теорії суб'єкт злочину — це «особа, яка вчинила злочин і має сукупність ознак (властивостей), зазначених у кримінальному законі» [20, с. 41]. Отже, суб'єкт злочину має три основні ознаки: 1) фізична особа; 2) осудність; 3) вік, з якого відповідно до КК України може настати кримінальна відповідальність [21, с. 106]. У цьому контексті, як зауважив А.Г. Кальман, при призначенні покарання, відстрочці виконання вироку, звільненні від кримінальної відповідальності та покарання суд зобов'язаний врахувати «особу винного» [22, с. 101–104].

Розглянемо суб'єкти цих злочинів окремо стосовно кожної із стст. 293–337 КК України.

Суб'єкт злочину групове порушення громадського порядку (ст.293 КК).
З приводу цього суб'єкта злочину існують такі судження: 1) М.І. Хавронюк, О.О. Дудоров заявляють, що суб'єкт цього злочину загальний [23, с. 865]; 2) В.А. Ломако стверджує, що суб'єкт цього злочину — спеціальний (відповідальності підлягають тільки організатори й активні учасники, які досягли 16-річного віку) [24, с. 369]; 3) І.А. Вартилицька запевняє, що суб'єкт цього злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку (загальний), а тому визначення окремими науковцями активного учасника або організатора групових дій спеціальним суб'єктом групового порушення громадянського порядку є дискусійним, оскільки активним учасником такого порушення може стати будь-який загальний суб'єкт, а при організації групових дій особа виконує дії, передбачені об'єктивною стороною цього злочину, тобто є виконавцем цього злочину [25, с. 665]; 4) І.Г. Поплавський переконаний, що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, що досягла 16-річного віку, яка організувала або брала активну участь у груповому порушенні громадського порядку [26, с. 606]; 5) С.С. Яценко дотримується думки, що суб'єктами цього злочину є організатор та активні учасники групового порушення громадського порядку, яким виповнилося 16 років [27, с. 653]; 6) В.В. Кузнецов також переконаний, що суб'єкт злочину, передбаченого ст. 293 КК, — загальний [28, с. 204].

Аналіз існуючих точок зору на суб'єкт злочину, передбаченого ст. 293 КК, надає нам можливість виділити з них позитивні положення: 1) що це

фізична осудна особа; 2) особа, якій виповнилося 16 років; 3) що цей суб'єкт не може бути спеціальним, оскільки не має ознак спеціального суб'єкта, зважаючи на те, що особа мала б набувати спеціальних ознак саме до вчинення цього злочину, а не під час його вчинення.

На підставі викладеного вище можна запропонувати таке визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 293 КК: «Суб'єкт злочину групового порушення громадського порядку є фізична осудна, приватна або неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років (активний учасник або організатор).

Суб'єкт злочину масові заворушення (ст. 294 КК). Стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 294 КК, існують такі погляди: 1) С.С. Яценко стверджує, що суб'єктом цього злочину є організатори масових заворушень, а також ті їх учасники, які безпосередньо вчинили злочин [27, с. 654]; 2) І.Г. Павловський заявляє, що суб'єктом цього злочину може бути фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку, була організатором або брала активну участь у масових заворушеннях [26, с. 608]; 3) В.А. Ломако впевнений, що суб'єктом цього злочину можуть бути лише організатори масових заворушень та активні їх учасники, які досягли 16-річного віку [24, с. 370]; 4) М.І. Хавронюк, О.О. Дудоров переконані, що суб'єкт цього злочину — загальний [23, с. 866]; 5) І.А. Вартилицька наполягає на тому, що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку [25, с. 658]; 6) В.В. Кузнецов заявляє, що суб'єкт цього злочину загальний, оскільки спеціальних (додаткових) ознак не містить [28, с. 208—209].

Аналіз існуючих точок зору на суб'єкт злочинів надає можливість виокремити такі позитивні положення: 1) що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа; 2) особа, яка досягла 16-річного віку.

На підставі викладеного вище можна запропонувати таке визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 294 КК: «Суб'єктом злочину масові заворушення є фізична осудна, неслужбова, приватна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років (організатори масових заворушень, виконавці злочинів, передбачених в диспозиції ст. 294 КК, а також активні учасники масових заворушень).

Суб'єкт злочину заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку (ст. 295 КК). Стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 295 КК, існують такі судження: 1) М.І. Хавронюк, О.О. Дудоров стверджують, що суб'єкт цього злочину — загальний [23, с. 296]; 2) С.С. Яценко заявляє, що суб'єктом цього злочину може бути як посадова, так і приватна особа, яка досягла 16-річного віку [27, с. 655]; 3) В.А. Ломако упевнений, що суб'єктом цього злочину може бути будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [24, с. 372]; 4) І.А. Вартилицька вважає, що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку (вчинення передбачених ст. 295 КК дій працівником правоохоронного органу, що є перевищенням влади або службових повноважень, тобто умисне вчинення службовою особою будь-яких дій,

які явно виходять за межі наданих їм прав чи повноважень, слід кваліфікувати лише за ст. 295 КК, а в разі настання істотної шкоди — за ст. 295 та ч. 1 ст. 365 КК) [25, с. 660]; 5) І.Г. Павлоський переконалий, що суб'єктом цього злочину може бути фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку [26, с. 609]; 6) В.В. Кузнецов стверджує, що суб'єкт цього злочину є загальним, тому що спеціальних (додаткових обов'язкових) ознак відповідні норми практично не містить [28, с. 212].

Дослідження існуючих поглядів на суб'єкт злочину, передбаченого ст. 295 КК, надає нам можливість виокремити з них позитивні положення: 1) що суб'єктом цього злочину може бути як посадова, так і приватна особа; 2) що такою може бути фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку. На підставі викладеного вище можна запропонувати таке визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 295 КК: «Суб'єктом злочину заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку може бути фізична осудна, приватна, неслужбова та службова особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років».

Суб'єкт злочину хуліганство (ст. 296 КК). Щодо суб'єкта злочину, передбаченого ст. 296 КК, існують такі думки: 1) І.А. Вартилицька, І.Г. Павлоський, М.І. Хавронюк, О.О. Дудоров запевняють, що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, якій на момент вчинення злочину виповнилося 14 років [25, с. 662; 26, с. 611; 23, с. 868]; 2) В.А. Ломако, С.С. Яценко упевнені, що суб'єктом хуліганства може бути особа, яка досягла 14-річного віку [24, с. 373; 27, с. 659].

Аналіз існуючих точок зору надає нам можливість виокремити такі позитивні положення стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 296 КК: 1) що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа; 2) особа, яка досягла 14-річного віку. Проте цього не досить, адже в ч. 3 ст. 296 КК передбачений спеціальний суб'єкт цього злочину, який позначений таким чином: «дії, передбачені частинами першою або другою, якщо вони були вчинені особою, раніше судимою за хуліганство...» [18].

На підставі проведеного дослідження можна запропонувати таке визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 296 КК: «Суб'єктом злочину хуліганство може бути фізична осудна, неслужбова, приватна особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 14 років, а за ч. 3 та 4 ст. 296 КК за ознакою «... вчинені особою раніше судимою за хуліганство» — суб'єкт є спеціальний».

Суб'єкт злочину наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого (ст. 297 КК). Стосовно суб'єкта, передбаченого ст. 297 КК існують такі думки: 1) І.Г. Павловський та І.А. Вертилицька заявляють, що суб'єктом цього злочину може бути фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку [26, с. 613; 25, с. 669]; 2) С.С. Яценко, В.А. Ломако запевняють, що суб'єктом названого злочину є особа, якій виповнилося 16 років [27, с. 664; 24, с. 378]; 3) М.І. Хавронюк, О.О. Дудоров вважають, що суб'єкт цього злочину — загальний [23, с. 870]; 4) В.В. Кузнецов переконалий, що суб'єкт складів злочинів

наруги над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого визнається фізична особа, яка досягла 16-річного віку [28, с. 332].

Аналіз перерахованих нами суджень надає нам можливість виокремити з них такі позитивні положення: 1) що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа; 2) це особа, яка досягла 16-річного віку. Все зазначене вище дає змогу запропонувати таке визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 297 КК: «Суб'єктом злочину наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого є фізична осудна приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років».

Суб'єкт злочину незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини (ст. 298 КК). Щодо суб'єкта злочину, передбаченого ст. 298 КК, існують такі судження: 1) В.В. Кузнецов стверджує, що суб'єкт цього злочину є, як правило, загальним, тому що додаткових (спеціальних) ознак відповідні норми практично не містять, а за ч. 5 ст. 298 КК суб'єктом злочину є службова особа, яка вчиняє злочин з використанням службового становища [28, с. 336]; 2) В.А. Ломако переконує, що суб'єктом злочину, передбаченого частинами 1, 2, 3 і 4 ст. 298 КК, можуть бути особи, які досягли 16-річного віку, а за ч. 5 — будь-яка службова особа, яка вчинила злочин, передбачений частинами 2 або 3 цієї статті, з використанням свого службового становища [24, с. 381]; 3) М.І. Хавронюк, О.О. Дудоров запевняють що суб'єкт злочину, передбачений частинами 1—4 ст. 298, загальний, а ч. 5 цієї статті — службова особа [23, с. 874]; 4) І.А. Вартилицька наполягає на тому, що суб'єкт злочину, передбачений частинами 1, 2, 3 та 4 ст. 298 КК, — загальний, тобто фізична осудна особа, яка на час вчинення злочину досягла 16-річного віку, а за ч. 5 — спеціальний, а саме: службова особа [25, с. 673].

Аналіз запропонованих поглядів на суб'єкт злочину, передбачений ст. 298 КК, надає нам можливість виділити такі позитивні положення: 1) що суб'єктом злочину, передбаченого частинами 1—4 ст. 298 КК, є фізична осудна особа; 2) це особа, якій виповнилося 16 років; 3) за ч. 5 ст. 298 КК суб'єктом є службова особа.

На підставі викладеного вище можна запропонувати таке визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 298 КК: «Суб'єктом злочину незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини за ч. 1—4 цієї статті є фізична осудна приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років, а за ч. 5 ст. 298 КК — будь-яка службова особа, яка вчинила злочин, передбачений частинами 2 або 3 цієї статті, з використанням свого службового становища».

Суб'єкт злочину знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду (ст. 298-1 КК). Стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 298-1 КК, існують такі погляди: 1) В.А. Ломако заявляє, що суб'єктом злочину, передбаченого частинами пер-

шою або другою ст. 298-1 КК, може бути будь-яка фізична, осудна особа, яка досягла 16-річного віку, а за ч. 3 — службова особа, яка вчинила злочин з використанням свого службового становища [24, с. 383]; 2) М.І. Хавронюк, О.О. Дудоров стверджують, що суб'єкт злочину, передбаченого частинами 1 і 2 ст. 298-1, загальний, а за ч. 3 цієї статті — службова особа, яка вчиняє злочин із використанням службового становища [23, с. 876]; 3) І.А. Вартилицька переко­нує, що суб'єкт злочину (ч. 1, 2 ст. 298-1 КК) — фізична осудна особа, яка на час його вчинення досягла 16 років, а за ч. 3 ст. 298-1 КК таким суб'єктом є службова особа.

З'ясування перерахованих нами точок зору надає можливість виокремити такі позитивні положення: 1) що суб'єктом злочину, передбаченого частинами 1 і 2 ст. 298-1 КК, є фізична осудна особа; 2) що це особа, яка досягла 16-річного віку; 3) за ч. 3 таким суб'єктом є службова особа.

На підставі викладеного вище можна запропонувати таке визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 298-1 КК: «Суб'єктом злочину знищення, пошкодження або приховування документів чи унікальних документів Національного архівного фонду за частинами 1 і 2 ст. 298-1 КК є фізична осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років, а за ч. 3 цієї статті суб'єктом злочину є службова особа».

Суб'єкт злочину жорстоке поводження з тваринами (ст. 299 КК). Стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 299 КК, існують такі погляди: 1) В.А. Ломако переко­нує, що суб'єктом цього злочину може бути будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку [23, с. 385]; 2) М.І. Хавронюк, О.О. Дудоров заявляють, що суб'єкт цього злочину — загальний [23, с. 877]; 3) І.Г. Павловський переко­нує, що суб'єктом цього злочину є особа, якій виповнилося 16 років [26, с. 668]; 4) І.А. Вартилицька упевнена, що суб'єктом цього злочину може бути фізична осудна особа, яка досягла 16 років [25, с. 679].

Аналіз існуючих точок зору на суб'єкт злочину, передбачений ст. 299 КК, надає можливість запропонувати авторське визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину жорстоке поводження з тваринами є фізична осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років».

Суб'єкт злочину ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію (ст. 300 КК). Щодо суб'єкта цього злочину існують такі судження: 1) В.А. Ломако заявляє, що суб'єктом цього злочину є будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку, а за примушування неповнолітніх до участі у створенні таких творів — 18-річного віку [24, с. 386]; 2) І.А. Вартилицька стверджує, що суб'єктом дій із творами, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію, може бути фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку, а суб'єктом збуту таких товарів для неповнолітнього та їх розповсюдження серед останніх або примушування неповнолітніх до участі у створенні

зазначених творів — особа, якій на момент вчинення злочину виповнилося 18 років [25, с. 683]; 3) М.І. Хавронюк, О.О. Дудоров переконують, що суб'єкт цього злочину загальний — відповідальність за збут неповнолітнім чи розповсюдження серед них творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію (ч. 2 ст. 300), несуть особи, які досягли повноліття [23, с. 879].

Аналіз перерахованих поглядів надає нам можливість запропонувати таке визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 300 КК: «Суб'єктом злочину ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію є фізична осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років, а за збут неповнолітнім чи розповсюдження серед них творів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію (ч. 2 ст. 300), несуть особи, які на момент вчинення злочину досягли 18 років».

Суб'єкт злочину ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів (ст. 301 КК). Стосовно злочину, передбаченого ст. 301 КК України, є такі думки: 1) М.І. Хавронюк, О.О. Дудоров заявляють, що суб'єкт цього злочину збігається з суб'єктом злочину, передбаченого ст. 300 КК [23, с. 882]; 2) В.А. Ломако переконаний, що суб'єктом аналізованого злочину є особа, яка досягла 16-річного віку, а за примушування неповнолітніх до участі у створенні таких творів — 18-річного віку [23, с. 389]; 3) І.А. Вартилицька запевняє, що суб'єктом цього злочину може бути фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку; суб'єктом дій з порнографічними предметами, вчинених щодо неповнолітніх, — особа, якій на момент вчинення злочину виповнилося 18 років [25, с. 687]; 4) В.В. Кузнецов запевняє, що суб'єкт дій, пов'язаних з незаконним обігом порнографічних предметів, є загальним, тому що спеціальних (додаткових обов'язкових) ознак відповідні норми практично не містять [28, с. 343].

Аналіз існуючих поглядів стосовно суб'єкта злочинів, передбачених ст. 301 КК, дає змогу запропонувати авторське визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів є фізична осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років, а суб'єктом примушування неповнолітніх до участі у створенні таких творів — особа 18-річного віку».

Суб'єкт злочину створення або утримання місць розпусти і звідництво (ст. 302 КК). Стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 302 КК, пропонуються такі судження; 1) В.А. Ломако запевняє, що суб'єктом цього злочину є будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку, а за ч. 3, у разі залучення до таких дій неповнолітнього, — особа, яка досягла 18 років, за ч. 2 цієї статті: ті самі дії, вчинені особою, раніше судимою за такий злочин [24, с. 391]; 2) І.А. Вартилицька заявляє, що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку, за ч. 3 ст. 302 КК суб'єктом є фізична осудна особа, яка досягла

18-річного віку [25, с. 688–689]; 3) М.І. Хавронюк, О.О. Дудоров стверджують, що суб'єкт цього злочину загальний (відповідальності за ст. 301 підлягає й особа, яка, створюючи або утримуючи місця розпусти, займаючись звідництвом, саме бере участь у розпусних діях) [23, с. 883]; 4) С.С. Яценко наполягає на тому, що суб'єкт цього злочину — особа, якій виповнилося 16 років, але коли цей злочин вчиняє службова особа з використанням влади чи службового становища, постає питання про кваліфікацію вчиненого не лише за ст. 302, але й за ст. 364 КК, кваліфікуючою ознакою є вчинення цього злочину особою, раніше судимою за цей злочин [27, с. 674].

Аналіз існуючих точок зору надає нам можливість виокремити з них такі позитивні положення стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 302 КК: 1) що суб'єктом цього злочину є фізична осудна особа; 2) особа, якій виповнилося 16 років; 3) суб'єктом злочину в разі залучення до таких дій неповнолітніх є особа, якій виповнилося 18 років.

На підставі викладеного можна запропонувати таке визначення суб'єкта злочину, передбаченого ст. 302 КК: «Суб'єктом злочину створення або утримання місць розпусти і звідництво є фізична осудна особа, приватна або службова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років, а за ч. 2 цієї статті, за ознакою «ті самі дії, вчинені... особою, раніше судимою за цей злочин» — спеціальний суб'єкт, натомість за ч. 3 цієї статті — особа, якій виповнилося 18 років, але коли цей злочин вчиняє службова особа з використанням влади чи службового становища, то дії мають кваліфікуватися за ст. 302 та за ст. 364 КК».

Суб'єкт злочину сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією (ст. 303 КК). Щодо суб'єкта злочину, передбаченого ст. 303 КК, існують такі погляди: В.А. Ломако запевняє, що суб'єктом цього злочину є будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку, незалежно від статі, а у разі вчинення цього злочину щодо неповнолітнього (ч. 3 ст. 303 КК) або малолітнього (ч. 4 ст. 303 КК) суб'єктом злочину є особа, яка досягла 18-річного віку (п. 4 ППВСУ від 27 лютого 2004 року, № 62) натомість, коли такий злочин вчиняється службовою особою з використанням службового становища, суб'єктом буде будь-яка службова особа, ознаки якої зазначені в частинах 3 та 4 ст. 18 КК [24, с. 393]; 2) І.А. Вартилицька заявляє, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 303 КК, можуть бути фізичні осудні особи, які досягли 16-річного віку, суб'єктом втягнення в заняття проституцією, примушування до нього або сутенерства, вчинених щодо неповнолітнього (неповнолітніх), — особа, якій на момент вчинення злочину виповнилося 18 років (частини 3, 4 ст. 303 КК), а в ч. 2 ст. 303 КК вказані спеціальні суб'єкти злочину: службова особа та особа, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності [25, с. 691].

Аналіз найбільш повних визначень суб'єкта злочину, передбаченого ст. 303 КК, свідчить, що його положення потребують такого авторського визначення суб'єкта цього злочину: «Суб'єктом злочину сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією є фізична осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної

держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 16 років, суб'єктом втягнення в заняття проституцією, примушування до нього або сутенерства, вчинених щодо неповнолітнього (неповнолітніх), малолітнього (малолітніх), — особа, якій до моменту вчинення злочину виповнилося 18 років, а в ч. 2 ст. 303 КК вказані спеціальні суб'єкти злочину: за ознакою «дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені... службовою особою з використанням службового становища» суб'єктом є службова особа, ознаки якої зазначені в частинах 3 та 4 ст. 18 КК; за ознакою «дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені... особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності» — це особа, від якої потерпілий перебував у стані залежності».

Суб'єкт злочину втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (ст. 304). Стосовно суб'єкта цього злочину існують такі думки: 1) В.А. Ломако запевняє, що суб'єктом цього злочину є лише особа, яка до моменту вчинення злочину (всіх його епізодів) досягла 18-річного віку [24, с. 396]; 2) І.А. Вартилицька впевнена, що суб'єктом цього злочину «згідно з абз. 1 п. 4 ППВСУ від 27 лютого 2004 року №2, є фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 18-річного віку. Однак у зв'язку із внесенням ЗУ від 1 жовтня 2008 року № 616-VI змін до ст. 304 вказане визначення суб'єкта злочину потребує уточнення. Тепер за ч. 1 та ч. 2 (у частині вчинення злочину щодо малолітньої особи) суб'єктом можуть бути лише чужі для неповнолітнього (малолітнього) люди, за ч. 2 (у частині вчинення злочину щодо неповнолітнього) спеціальним суб'єктом є батьком, матір, вітчим, мачуха, опікун чи піклувальник, особа, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого чи піклування про нього, тобто близькі до потерпілого особи» [25, с. 694].

Аналіз представлених точок зору надає нам можливість виокремити такі позитивні та негативні положення: 1) суб'єктом злочину є фізична осудна особа; 2) це особа, якій виповнилося 18 років; 3) щодо малолітньої особи — особою може бути лише чужа людина щодо малолітнього, але лише за ознакою «ті самі дії, вчинені щодо малолітньої особи» за ч. 2 ст. 304 КК, це в той же час за ознакою «ті самі дії, вчинені щодо неповнолітніх та малолітніх... батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, опікуном чи піклувальником, або особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого чи піклування про нього», таким спеціальним суб'єктом можуть бути, перераховані в ч. 2 цієї статті, особи.

На підставі проведеного аналізу існуючих точок зору стосовно суб'єкта злочину, передбаченого ст. 304 КК, можна запропонувати таке визначення: «Суб'єктом злочину втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність за ч. 1 ст. 304 та за ч. 2 цієї статті (за ознакою «ті самі дії, вчинені щодо малолітньої особи»), є фізична осудна, приватна, неслужбова особа (громадянин України, особа без громадянства, громадянин іноземної держави), якій до моменту вчинення злочину виповнилося 18 років (лише чужа людина щодо потерпілого), у той же час за ознакою «ті самі дії, вчинені щодо неповнолітніх та малолітніх... батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, опікуном чи піклувальником, або особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого чи піклування про нього», таким спеціальним суб'єктом можуть бути, перераховані в ч.2 цієї статті, особи». Проблеми, що стосуються суб'єктів злочинів проти громадсько-

го порядку та моральності, певною мірою знайшли своє відображення у зарубіжному законодавстві [29; 30; 31; 32; 33].

Висновки. Проведене нами дослідження суб'єктів злочинів проти громадського порядку та моральності дає змогу стверджувати, що: 1) судження стосовно суб'єкта цих злочинів суперечливі та неповні; 2) виявляються помилкові погляди на спеціальний суб'єкт та його ознаки; 3) відсутнє повноцінне дослідження суб'єктів цих злочинів; 4) існує неточне трактування новел у плані суб'єкта цих злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Абдуразаков С.А.* Субъект преступления по Уголовному кодексу Узбекской ССР / С.А. Абдуразаков, Г.А. Ахмедов // Вопросы совершенствования законодательства Узбекской ССР; [ред. кол. Г.А. Ахмедов и др.]. — Ташкент : Фан, 1970. — С. 137–147.

2. *Ахмедов Г.А.* О соотношении криминологических и уголовно-правовых категорий. Личность преступника и субъект преступления / Г.А. Ахмедов, Б.А. Миренский // Общественные науки в Узбекистане. — 1975. — № 10. — С. 23–28.

3. *Боровых Л.В.* Проблемы возраста в механизме уголовно-правового регулирования: Автореф. Дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.08. — уголовное право и криминология; уголовно-исправительное право / Л.В. Боровых — М., 1974. — 39 с.

4. *Бородин С.В.* К вопросу совершенствования законодательства об уголовной ответственности несовершеннолетних / С.В. Бородин, Н.А. Носков // Современные тенденции развития уголовной политики и уголовного законодательства. — М. : Юрид. лит., 1994. — С. 57–59.

5. *Владимиров В.А.* Субъект преступления по советскому уголовному праву. Лекция / В.А. Владимиров, Г.А. Левицкий — М. : ВШ МООП РСФСР, 1964. — 59 с.

6. *Наумов А.В.* Предприятия на скамье подсудимых / А.В. Наумов // Сов. юстиция. — 1992. — № 17–18. — С. 3–4.

7. *Орлов В.С.* Субъект преступления по советскому уголовному праву / В.С. Орлов — М. : Госюриздат, 1958. — 260 с.

8. *Орымбаев Р.* Специальный субъект преступления / Р. Орымбаев. — Алмата : Изд-во Алма-атинского ун-та, 1977. — 153 с.

9. *Павлов В.Г.* Субъект преступления / В.Г. Павлов. — СПб. : Юридический центр Пресс, 2001. — 318 с.

10. *Розенко В.І.* Суб'єкт злочину / В.І. Розенко, В.К. Матвійчук. — К. : Академія МВС, 1984. — 36 с.

11. *Светлов А.Я.* Ответственность за должностные преступления / А.Я. Светлов — К. : Наукова думка, 1978. — 304 с.

12. *Протченко Б.А.* Невменяемость в советском уголовном праве / Б.А. Протченко // Правоведение. — 1987. — С. 82–84.

13. *Тацій В.Я.* Суб'єкт злочину / В.Я. Тацій // Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник для студентів юрид. спец, вищ. закладів освіти / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; за ред. професорів М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. — Київ—Харків : Юринком Інтер—Право, 2001. — С. 130–141.

14. Уголовное право УССР. Особенная часть: Учебник / М.И. Бажанов, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, и др.; под. ред. М.И. Бажанова и др. — К. : Вища школа, 1989. — 455 с.

15. Устименко В.В. Специальный субъект преступления (понятия и виды): Учебное пособие / В.В. Устименко. — Харьков : Харьковский юрид. институт, 1989. — 104 с.

16. Шевченко Я.Н. Правовое регулирование ответственности несовершеннолетних / Я.Н. Шевченко — К. : Наукова думка, 1976. — 189 с.

17. Полный курс уголовного права: В 5 т./ Под ред. докт. юр. наук, проф., заслуженного деятеля наук РФ А. И. Коробеева Т. 1: Преступление и наказание. — СПб : Юридический центр Пресс, 2008. — 1133 с.

18. Кримінальний кодекс України від 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131.

19. Брайнин Я.М. Уголовная ответственность и ее основание в советском уголовном праве / Я.М. Брайнин. — М. : Госюриздат, 1963. — 281 с.

20. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар. Видання п'яте, перероблене та доповнене / Відп. ред. Є.Л. Стрельцов. — Х. : ТОВ «Одіссей», 2008. — 800 с.

21. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. / Ю.В. Александров, В.І. Антипов, О.О. Дудоров та ін.; за ред. М. І. Мельника, В.А. Клименка. — 4-те вид., переробл. та допов. — К. : Атіка, 2008. — 376 с.

22. Кальман А.Г. Экономическая преступность как криминологическое понятие [Текст] / А.Г. Кальман // Государство и право. — 2003. — 3. — С. 101–104

23. Хавронюк М.І., Дудоров О.О. Злочини проти громадського порядку та моральності / М.І. Хавронюк, О.О. Дудоров // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — 9-те вид., переробл. та доповн. — Київ : Юридична думка, 2012. — С. 864–886.

24. Ломако В.А. Злочини проти довкілля / В.А. Ломако // Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. проф. В.Я. Тація, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. — 5-те вид., переробл. і допов. — Х. : Право, 2015. — С. 367–397.

25. Вартилицька І.А. Злочини проти громадського порядку та моральності / І.А. Вартилицька // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко [та ін.]; За заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В. В. Чернея; НАВС. — К. : Юрінком Інтер, 2016. — С. 654–696.

26. Павловский И.Г. Преступления против общественного порядка и нравственности / И.Г. Павловский // Уголовный кодекс Украины. Комментарий : Под редакцией Ю.А. Кармазина и Е.Л. Стрельцова. — Харьков, ООО — Одиссей, 2001 — С. 605–624.

27. Яценко С.С. Злочини проти громадського порядку та моральності / С.С. Яценко // Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України (за станом законодавства та постанов Пленуму Верховного Суду України на 1 грудня 2001 р.); відп. ред. С. С. Яценко. — К. : А.С.К., 2002. — С. 652–678.

28. Кузнецов В.В. Кримінально-правова охорона громадського порядку та моральності. Дисертація на здобуття наукового ступеня докт. юрид. Наук, за спец. 12.00.08 — кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право / Кузнецов Віталій Володимирович. — Київ, 2013. — 676 с.

29. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov, and D j, prof. N. F. Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A. I. Lukashov and candidate of law E.A. Sarkisova, translated from Polish by D.A. Barilovitch. — St. Petersburg : “Yundichesky Centei Press”, 2001.— 234 p.

30. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2001.— 298 p.

31. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 366 p.

32. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 226 p.

33. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 366 p.

REFERENCES

1. *Abdurazakov S.A.* Subekt prestuplenija po Uголовnomu kodeksu Uzbekskoj SSR / S.A. Abdurazakov, G.A. Ahmedov // Voprosy sovershenstvovanija zakonodatel'stva Uzbekskoj SSR; [red. kol. G.A. Ahmedov i dr.]. — Tashkent : Fan, 1970. — S. 137–147.

2. *Ahmedov G.A.* O sootnoshenii kriminologicheskikh i ugovolno-pravovykh kategorij. Lichnost' prestupnika i subekt prestuplenija / G.A. Ahmedov, B.A. Mirenskij // Obshhestvennye nauki v Uzbekistane. — 1975. — № 10. — S. 23–28.

3. *Borovyh L.V.* Problemy vozrasta v mehanizme ugovolno-pravovogo regulirovanija: Avtoref. Dis. ... dokt. jurid. nauk : spec. 12.00.08. — ugovolnoe pravo i kriminologija; ugovolno-ispravitel'noe pravo / L.V. Borovyh — M., 1974. — 39 s.

4. *Borodin S.V.* K voprosu sovershenstvovanija zakonodatel'stva ob ugovolnoj otvetstvennosti nesovershennoletnih / S.V. Borodin, N.A. Noskov // Sovremennye tendencii razvitija ugovolnoj politiki i ugovolnogo zakonodatel'stva. — M. : Jurid. lit., 1994. — S. 57–59.

5. *Vladimirov V.A.* Subekt prestuplenija po sovetskomu ugovolnomu pravu. Lekcija / V.A. Vladimirov, G.A. Levickij — M. : VSh MOOP RSFSR, 1964. — 59 s.

6. *Naumov A.V.* Predpriyatija na skam'e podsudimyh / A.V. Naumov // Sov. justicija. — 1992. — № 17–18. — S. 3–4.

7. *Orlov V.S.* Subekt prestuplenija po sovetskomu ugovolnomu pravu / V.S. Orlov — M. : Gosjurizdat, 1958. — 260 s.

8. *Orymbaev R.* Special'nyj subekt prestuplenija / R. Orymbaev. — Alma-Ata : Izdvo Alma-atinskogo un-ta, 1977. — 153 s.

9. *Pavlov V.G.* Subekt prestuplenija / V.G. Pavlov. — SPb. : Juridicheskij centr Press, 2001. — 318 s.

10. *Rozenko V.I.* Subiekt zlochynu / V.I. Rozenko, V.K. Matviichuk. — K. : Akademiia MVS, 1984. — 36 s.

11. *Svetlov A.Ja.* Otvetstvennost' za dolzhnostnye prestuplenija / A.Ja. Svetlov — K. : Naukova dumka, 1978. — 304 s.

12. *Protchenko B.A.* Nevmenjaemost' v sovetskom ugovolnom prave / B.A. Protchenko // Pravovedenie, 1987. — S. 82–84.

13. *Tatsii V.Ya.* Subiekt zlochynu / V.Ya. Tatsii // Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: Pidruchnyk dlja studentiv yuryd. spets. vyshch. zakladiv osvity / M.I. Bazhanov, Yu.V. Baulin, V.I. Borysov ta in.; za red. profesoriv M.I. Bazhanova, V.V. Stashysa, V.Ya. Tatsiia. — Kyiv—Kharkiv : Yuryнком Inter—Pravo, 2001. — S. 130–141.

14. Uголовное право USSR. Osobennaja chast': Uchebnik / M.I. Bazhanov, V.V. Stashis, V. Ja. Tacij, i dr.; pod. red. M.I. Bazhanova i dr. — K. : Vyshcha shkola, 1989. — 455 s.

15. *Ustimenko V.V.* Special'nyj subekt prestuplenija (ponjatija i vidy): Uchebnoe posobie / V.V. Ustimenko. — Har'kov : Har'kovskij jurid. institut, 1989. — 104 s.

16. *Shevchenko Ja.N.* Pravovoe regulirovanie otvetstvennosti nesovershennoletnih / Ja. N. Shevchenko — K. : Naukova dumka, 1976. — 189 s.

17. Polnyj kurs ugovornogo prava : V 5 t./ Pod red. dokt. jur. nauk, prof., zaslu-zhennogo dejatelja nauk RF A. I. Korobeeva T. 1: Prestuplenie i nakazanie. — SPb : Juridicheskij centr Press, 2008. — 1133 s.

18. Kryminalnyi kodeks Ukrainy vid 2001 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. — 2001. — № 25–26. — St. 131.

19. *Brajnin Ja.M.* Ugovornaja otvetstvennost' i ee osnovanie v sovetskom ugovornom prave / Ja.M. Brajnin. — M. : Gosjurizdat, 1963. — 281 s.

20. Kryminalnyi kodeks Ukrainy: Naukovo-praktychnyi komentar. Vydannia piate, pereroblene ta dopovnene / Vidp. red. Ye.L. Streltsov. — Kh. : TOV "Odyssey", 2008. — 800 s.

21. Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: pidruch. / Yu.V. Aleksandrov, V.I. Antypov, O.O. Dudorov ta in.; za red. M. I. Melnyka, V.A. Klymenka. — 4-te vyd., pererobl. ta dopov. — K. : Atika, 2008. — 376 s.

22. *Kal'man A.G.* Jekonomicheskaja prestupnost' kak kriminologicheskoe ponjatje [Tekst] / A.G. Kal'man // Gosudarstvo i pravo. — 2003. — 3. — S. 101–104

23. *Khavroniuk M.I., Dudorov O.O.* Zlochyny proty hromadskoho poriadku ta moralnosti / M.I. Khavroniuk, O.O. Dudorov // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy / za red. M.I. Melnyka, M.I. Khavroniuka. — 9-te vyd., pere-robl. ta dopovn. — Kyiv : Yurydychna dumka, 2012. — S. 864–886.

24. *Lomako V.A.* Zlochyny proty dovkillia / V. A. Lomako // Kryminalne pravo Ukrainy: Osoblyva chastyna : pidruchnyk / Yu.V. Baulin, V.I. Borysov, V. I. Tiutiuhin ta in. ; za red. prof. V.Ya. Tatsiia, V. I. Borysova, V. I. Tiutiuhina. — 5-te vyd., pererobl. i dopov. — Kh. : Pravo, 2015. — S. 367–397.

25. *Vartyletska I.A.* Zlochyny proty hromadskoho poriadku ta moralnosti / I.A. Vartyletska // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy / D.S. Azarov, V.K. Hryshchuk, A.V. Savchenko [ta in.]; Za zah. red. O. M. Dzhuzhi, A.V. Savchenka, V.V. Chernieia; NAVS. — K. : Yurinkom Inter, 2016. — S. 654–696.

26. *Pavlovskij I.G.* Prestuplenija protiv obshhestvennogo porjadka i npravstvennosti / I.G. Pavlovskij // Ugovolnyj kodeks Ukrainy. Kommentarij : Pod redakciej Ju.A. Kar-mazina i E.L. Strel'cova. — Har'kov, OOO —Odyssey, 2001 — S. 605–624.

27. *Yatsenko S.S.* Zlochyny proty hromadskoho poriadku ta moralnosti / S.S. Yatsenko // Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnoho kodeksu Ukrainy (za stanom zakonodavstva ta postanov Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy na 1 hrudnia 2001 r.); vidp. red. S.S. Yatsenko. — K. : A.S.K., 2002. — S. 652–678.

28. *Kuznetsov V.V.* Kryminalno-pravova okhorona hromadskoho poriadku ta moralnosti. Dysertatsiia na zdobuttia naukovoho stupenia dokt. yuryd. Nauk, za spets. 12.00.08 — kryminalne pravo ta kryminolohiia; kryminalno-vykonavche pravo / Kuznetsov Vitalii Volodymyrovych. — Kyiv, 2013. — 676 s.

29. The Polish Penal Code / edited by candidate of law, assistant professor A.I. Lukashov, and D j, prof. N. F. Kuznetsova introduction by candidate of law, assistant professor A. I. Lukashov and candidate of law E. A. Sarkisova, translated from Polish by D.A. Barilovitch. — St. Petersburg : "Yundicheskyy Centeiy Press", 2001.— 234 p.

30. The Bulgarian Penal Code / edited by candidate of Law, assistant professor A.I. Lukashov; introduction by Y.I. Aidarov. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2001. — 298 p.

31. The Swiss Penal Code / Preface by a member of the Council of Federation the Federal Assembly of the RF. N. Volkov; edited, translated from German, and introduction by Candidate of Law A.V. Serebrennikova. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 366 p.

32. THE JAPANESE PENAL CODE / Edited and introduction by Doctor of Law, prof. A.I. Korobeev. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 226 p.

33. Criminal Legislation of Norway / Edited and introductory article by Doctor of Law, professor Yn. V. Golik; translated from Norwegian A.V. Zhmenya. — St. Petersburg : “Yuridichesky Center — Press”, 2002. — 366 p.

Харь І. О. Суб'єкт злочинів проти громадського порядку і моральності

У статті з'ясовуються загальнотеоретичні положення, що стосуються суб'єкта злочинів. Автором досліджуються суб'єкти злочинів проти громадського порядку та моральності, передбачені статтями 293–304 Кримінального кодексу України, пропонуються визначення цих суб'єктів злочинів.

Ключові слова: суб'єкт злочину, громадський порядок, моральність, спеціальний суб'єкт, фізична особа, службова особа.

Харь И. А. Субъект преступлений против общественного порядка и нравственности

В статье раскрываются общетеоретические положения, касающиеся субъекта преступлений. Автором исследуются субъекты преступлений против общественного порядка и нравственности, предусмотренные статьями 293–304 Уголовного кодекса Украины, предлагаются определения этих субъектов преступлений.

Ключевые слова: субъект преступления, общественный порядок, нравственность, специальный субъект, физическое лицо, должностное лицо.

Khar I. The Subject of Crimes against Public Order and Morality

In this article, the general theoretical matters concerning the subject of a crime are researched. The author investigates subjects of crimes against public order and morality under Articles 293–304 of the Criminal Code of Ukraine. The definitions of the subjects of the mentioned crimes are suggested.

Keywords: Subject of a Crime; Public Order; Morality; Special Subject; Natural Person; Public Individual

Стаття надійшла до редакції 20.12.2016.